

Riigikogu keskkonnakomisjoni istungi protokoll nr 160

Eesti, videosild

Teisipäev, 05. aprill 2022

Algus 14.00, lõpp 15.31

Juhataja: Andres Metsoja (aseesimees)

Protokollija: Elise Ernesaks (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Peeter Ernits, Kaido Höövelson, Heiki Kranich, Igor Kravtšenko, Natalia Malleus, Timo Suslov

Komisjoni ametnikud: Elle Kaur (nõunik-sekretariaadijuhataja), Vivi Older (nõunik)

Puudus: Yoko Alender

Kutsutud: Eluskeskkonna ja Rahvastikuarengu Seltsi esindajad Einar Eiland ja Kristjan Raman, Talupidajate Keskliidu juhatuse liige Kerli Ats, Tallinna Tehnikaülikooli rakendusliku keemia professor Allan Niidu, Eesti Bioringluse Liidu juhatuse liige Markko Mäll, Turu-uuringute AS tegevjuht Tõnis Stamberg, Päästame Eesti Metsad MTÜ koordinaator Liina Steinberg, Riigikantselei rohepoliitika koordinaator Kristi Klaas, Haridus- ja Teadusministeeriumi teadus- ja arenduspoliitika osakonna peaekspert Heidi Paju, Rahandusministeeriumi riigieelarve osakonna strateegiatalituse nõunik Tuuli Levandi, Eesti Teadusagentuuri välisteaduskoostöö osakonna juhataja Maarja Adojaan, Keskkonnaministeeriumi teadusnõunik Katarina Viik (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Euroopa roheleppega seotud projektide ettevalmistuskulude katmise arutelu

1. Euroopa roheleppega seotud projektide ettevalmistuskulude katmise arutelu

Andres Metsoja ütles sissejuhatuseks, et Riigikogu keskkonnakomisjoni poole on pöördunud rühm organisatsioone selleks, et leida lahendus Euroopa roheleppega seotud projektide ettevalmistuskulude katmiseks ja sellega seotud ressursside rakendamiseks. Nende sõnul on seoses uue raamprogrammi „Horizon Europe“ avanemisega, kus olulisel kohal on Euroopa biomajanduse toetamine, avanenud Eesti ettevõtetele ning ühendustele võimalus kaasata rahalisi vahendeid tõhusate koostöösidemete arendamiseks ning biomajanduse osapoolte toetamiseks nendes arendustegevustes. Probleem on selles, et rahastuse leidmine on väga keeruline, sest tegemist on ministeeriumide ülese teemaga ja ükski konkreetne ministeerium vahendeid ei eralda. Metsoja sõnas, et hea projekt vajab pikalt ettevalmistust, näiteks koostööd kohalike omavalitsustega (KOV) ja ülikoolidega.

Einar Eiland sõnas, et maakondlike arengukeskuste ja maavanematega nõu pidades tõdeti, et läbi pole viidud rohe- ja mahemajanduse uuringuid. Mõned uuringud siiski eksisteerivad, kuid uuringud pole omavahel võrreldavad. Ta ütles, et paremini tuleks teostada uuringute kommunikatsiooni ja maakondades välja arendada elektrooniline infrastruktuur informatsiooni haldamiseks. Ta andis ülevaate teemakäsitluse ajaloolisest taustast. 2003. aastal töötati välja esimene variant majandussektorite terviklahenduse süsteemi versioonist, mille alusel koostati Läänemaal alternatiiv-maamajanduse raamprogramm. Jõuti teadmiseni, et vajalik oleks ministeeriumite ülene lähenemine. Probleemistik viitas eelkõige rohemajanduse logistikaprobleemidele. Ta lausus, et Kultuurikoda valis selle ideestiku aasta parimate kultuuri arendusideede nominentide hulka. Organic Estonia idee jõudis koalitsioonileppesse, kuid vahendeid selle elluviimiseks ei leitud. Aastal 2020 hakati projekti kokku kirjutama, kuid selgus, et ülikoolidel puudub finantsvõimekus ja teadustehniline personal. Eesti Teadusagentuur (ETA) ütles, et taolist uuringut on vaja teostada kogu Baltikumis. 2021. aastal selgus, et projekti ettevalmistamiseks vajatakse abimeetmeid ja nõustamissüsteemi. ETA suunas probleemi Rahandusministeeriumi (RAM) ja RAM omakorda Keskkonnaministeeriumi (KEM). KEM töötas välja vastava tugimeetmete süsteemi, mida tuleks laiendada. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Maaeluministeerium (MeM) ütlesid, et projekti näol on tegemist uuringuga, millega peaks tegelema Haridus- ja Teadusministeerium (HTM). HTM-il on toetusmeede olemas, kuid seda makstakse tagantjärele ja see summa on vaid 5000 eurot. Eiland sõnas, et kirjutas Riigikantseleile, kes vastutab „Eesti 2035“ arengustrateegia elluviimise eest. Riigikantselei vastuseks oli, et ministeeriumid pole plaaninud toetusmeetmeid projektitaotluste ettevalmistamiseks. Riigikantselei suunas MeM-i, kust suunati omakorda Riigikantseleisse tagasi. Probleemi lahendamiseks võeti lõpuks ühendust keskkonnakomisjoniga.

Kristi Klaas sõnas, et ta on arutelu algatajaga suhelnud pikalt. Riigikantselei roll on rohepoliitika koordineerimisel jälgida, et kõik valdkonnad (energeetika, transport, elurikkus jne) oleksid tasakaalus ja moodustaksid ühtse terviku. Ministeeriumitega suhtlemise tulemusena saadi aru, et toetavat meedet taotluse ettevalmistamiseks ei eksisteeri. Sarnaste taotluste ettevalmistamiseks on rahastus pidanud tulema omavahenditest või läbi partnerite kaasamise. Keskkonnainvesteeringute Keskusel (KIK) on sellest aastast alates meede kõikidele, kes on EL-i keskestest fondidest rahalisi vahendeid saanud ja vajavad abi omafinantseeringu katmisega. **Riigikantselei ei näe ette eraldi meetmeid riigieelarve rahastuse kaudu.** Vahendite jagamise protsess algab eelkõige ministeeriumite vajaduste kaardistamisega. **Kui seotud ministeerium näeb kriitilist vajadust probleemi lahendamiseks, siis minister, kellel on asi südameasjaks, toob teema lauale riigieelarve seaduse eelnõu läbirääkimistes.**

Andres Metsoja uuris, kas hetkel kajastub riigieelarves roheprojektidega seotud ettevalmistuskulude katmiseks vahendeid. **Kristi Klaas** sõnas, et keskestest fondidest rahastuse taotlemisel peaks olemas olema riigi poolne tugi, kuid erinevate ministeeriumite tegevuskavades ja meetmetes pole selleks vahendeid planeeritud. **Tuuli Levandi** kinnitas, et kuna Eestis on tegevuspõhine riigieelarve, siis rahastuse saamiseks peavad vajalikud tegevused kajastuma ministeeriumite arengukavades.

Heidi Paju ütles, et HTM-i vastutusallas on teaduse rahastuse raamprogramm. HTM-i haldusala projektide ettevalmistamiseks on loodud tugisüsteem ETA riiklike kontaktpunktide näol, kes nõustavad projektide kirjutamist. Projekti kirjutamise kulud katab projekti taotleja. Ta sõnas, et teaduse ja innovatsiooni raamprogrammi osas on Vabariigi Valituse seisukohtade koostamisel ministeeriumid saanud kaasa rääkida ja need seisukohad on vastu võetud 4. oktoobril 2018. aastal.

Maarja Adojaan sõnas, et ETA toetab raamprogrammist osa võtmist nõustamise, päringutele vastamise, infopäevade, kõikvõimaliku info levitamise ja reeglite selgitamise näol. Lisaks on

olemas ettevalmistustoetused, mille eesmärk on tunnustada kvaliteetseid raamprogrammi projektitaotlusi. Toetuse summaks on 5000 eurot ja kui tehakse koostööd Balti riikidega, siis lisandub toetusele 1000 eurot. Ettevalmistustoetus määratakse tagantjärele seetõttu, et raamprogrammis osalemise edukus on 14%, mis tähendab, et toetuse taotlemine on väga konkurentsitihe. Paljud taotlused, mis ületavad lävendi, rahastust ei saa. Toetusmeede eksisteerib alates 2014. aastast ja on leitud, et toetus töötab taolisel kujul kõige efektiivsemalt. Raamprogrammis „Horisont 2020“ läks Eesti teadlastel ja ettevõtetal väga hästi, Eestisse laekus programmi jooksul 275 mln eurot, mis on 3 korda rohkem võrreldes varasema programmiga. Eestist parem on vaid üks EL-i riik. Ettevõtetele tuli sellest summast 93,3 mln eurot ehk ligi 40% kogusummast. Projektide kirjutamise toetuseks on paljudes ülikoolides välja arendatud projekti kirjutamise meeskonnad ja olemas on konsultatsioonifirmad, kuid enamuse projekte kirjutatakse siiski taotlejate endi poolt. Ta tõdes, et kui kõik see konteksti panna, siis tuleks hoolega läbi mõelda, kas lisameetmed on vajalikud ja milliste tegevuste arvelt muutused tuleksid. Ta julgustas projekti taotlusi esitama ETA konsultantidele, kes oskavad üksikasjalikult nõu anda.

Katarina Viik ütles, et KEM nõustub sellega, et ettevalmistuse kulutused on vajalikud, kuid vaid pilootprojektide ja analüüside toetamise näol. Keskkonnavaldkonna projekte toetatakse läbi KIK-i. Sellest aastast on avatud KIK-is meetme voor, kus saab taotleda kaasrahastamist korra aastas. Ta ütles, et KEM on seisukohal, et konsultatsiooni doteerimist ei tohi teha ja kui projekti taotlemiseks puudub võimekus, tuleb koostööd teha konsultatsioonifirmadega või ülikoolidega.

Einar Eiland märkis, et ülikoolid ütlevad, et neil puudub suurte projektide kokku kirjutamiseks ressursid. Ta märkis, et rohemajanduse projektid on laiapõhjalised ja hõlmavad paljusid valdkondi, mille kompetents on ülikoolide vahel ära jaotatud. Ta tõi näite infrastruktuuri probleemist, mida on vaja lahendada ülikoolide üleselt. Ta sõnas, et tugimeetmed toetavad ainult projektide vormistamist, kuid tuge vajatakse projektide kokku kirjutamisel. KIK ütles, et neil pole toetusteks vahendeid ja lahendusena pakkusid nad välja riigieelarvelised eraldised. Ta lausus, et KIK-ist suunati probleemiga KEM-i ja vastupidi, kuid probleem ei ole siiani leidnud lahendust.

Andres Metsoja ütles, et rohepöörde muudab majandus- ja õigusruumi ning inimkäitumist, küsimus on, kuidas seda muutust peaks juhtima. Eesti on kutsunud ellu kompetentsikeskuse mudeli, mille tulemusena peaks tekkima maakonnapõhine kompetents. Ta uuris, kuidas edeneb kompetentside arendamine ja mis viisil peaks muutma KOV-ide, ettevõtete ja kodanike mõttemaailma. **Katarina Viik** vastas, et HTM-i egiidi all pannakse kokku ülikoolide ülene rohetehnoloogia virtuaalkeskus. Biomajanduse ja energiapöörde kontekstis on neljas ülikoolis kokku vähemalt 40 ettevõtluskoostöö arendamises pädevat uurimiserühma ja olemas on väga hea aparatuurne baas. Ettevõtluslepingute maht on kokku ligi 27 mln eurot ja viimase 5 aasta jooksul on tehtud koostööd enam kui 200 ettevõttega. **Ta soovitas arutelu algatajal pöörduda virtuaalkeskusesse, sest seal ühendatakse ülikoolide kompetentsid.**

Andres Metsoja ütles, et maakondlikud arenduskeskused on maakondlikuks juhtimisüksuseks ja kõik KOV-id töötavad läbi eraldi strateegiaid. Ta uuris, mida peaks muutma rohujuure tasandil, et ellu viia rohepöörde eesmärged. Ta sõnas, et KOV-i tasandil peaks tekkima teadmine, milliseid projekte viiakse ellu järgmise EL-i rahastusperioodi jooksul. **Kristi Klaas** vastas, et rohepoliitika ekspertrühm soovitas riigil moodustada KOV-idele toetusvõrgustiku, mis defineeriks nende vajadused rohepöörde elluviimisel. Ta märkis, et KOV-ide võimekused rohepöörde elluviimiseks on erinevad, erinevused tulenevad eelkõige KOV-i suurusest. Koostöös Tartu Ülikooliga on käimas projekt, kus naaberriikide näitel tehakse ettepanekud, kuidas peaks Eestis välja nägema KOV-e toetav süsteem selleks, et erineva suurusega KOV-id saaksid sellest abi. Projekti lõpparuanne valmib augustis. **Rohepöörde tegevuskavasse kirjutatakse sisse, kuidas toetatakse üksikisikuid, KOV-e ja ettevõtteid rohepöörde eesmärkide elluviimisel.**

Einar Eiland lausus, et uuringu formaat on valmis kirjutatud ja pilootuuring läbi viidud. Mõistlik oleks kasutada olemasolevaid materjale ja sama formaati, et tagada tulemuste võrreldavus ning uuringule tuleks lisada infotehnoloogilised ja logistilised täiendused. Ta pakkus välja, et saatkonnad võiksid olla projekti turustajad. Vajalik on luua koordineeriv üksus, et KOV-id ei hakkaks eri ülikoolidelt omavahel ühitamatuid uuringuid tellima. Üleeestiliste uuringute läbiviimiseks on võimekus olemas vaid Turu-uuringute AS-il. Ta sõnas, et projekt võiks hõlmata Balti riike, et tulemusi oleks võimalik riigiti võrrelda, kuid ülikoolidel puudub võimekus taolise suure uuringu läbiviimiseks.

Allan Niidu tõi näite Saksamaalt, kus riik toetab teadlasi 200 000 euro väärtuses grantidega, mille eesmärgiks on toetada konsortsiumi kokkupanemist, läbirääkimiste teostamist ja projektide ettevalmistamist. Ta ütles, et pikemas perspektiivis jäävad kaotajaks riigid, kes ei toeta teadlasi.

Peeter Ernits uuris, kas algatajate projekt polnud ETA hinnangul piisavalt kvaliteetne, et väärida rahastust. Ta küsis, miks pole roheprojektide ettevalmistuskulude toetust ette nähtud ministriumite arengukavades ja uuris, millistel ministritel võiks antud teema südameasjaks olla. Ta tahtis teada, kas ametnikud on projekti vaadanud ka sisuliselt. **Einar Eiland** vastas, et projekti kokku kirjutamiseks on vaja umbes 21 000 eurot. Ta tõi välja Taani näite, kes nelja aasta jooksul on riigi ekspordivõimekust tõstnud 680 miljonilt eurolt üle 800 miljoni euron. Eestis käib samal ajal jutt ainult 20 000 eurost ja projektiga ei taha keegi tegeleda. Taanlased avaldasid soovi projekti läbi viia, kuid projekti kirjutamiseks polnud raha. Uuringu tulemusena saaks teadvustatud riikide potentsiaal, mille põhjal on võimalik pääseda rahvusvahelistele turgudele. **Kristi Klaas** vastas, et uuringute rahalist vajadust on keeruline hinnata ja eelkõige keskendutakse hinnangule investeringute mahu osas. MeM sai Vabariigi Valitsuselt ülesande koostada hinnang üle-eestilise biomajanduse potentsiaali osas. Ta sõnas, et Eilandil tuleks pöörduda MeM-i poole, sest MeM hindab biomajanduse potentsiaali, selle suuna väljaarendamise vajalikkust ja nende tegevuste maksumust. Ta ütles, et Organic Estonia on välja töötanud laiapõhjalise hinnangu valdkonna potentsiaalid. Ta sõnas, et rohepöörde tegevuskava raames ollakse valmis arutama valdkondliku potentsiaali üle.

Andres Metsoja märkis, et ollakse olukorras, kus kõigile (ettevõtted, KOV-id ja kodanikud) peaks tagama võrdse lähtekoha muutuste juhtimiseks. Rohepöörde kontekstis on KOV-idel erinev võimekus lähtuvalt ülikoolide lähedusest ja omavalitsuse suuruselt. Ta lausus, et vajalik oleks saada potentsiaalsetest muudatustest tervikpilt üle Eesti ja selgus tuleks luua juhtpartneri osas. Tagada tuleks võrdsus ja tasakaalukus kõikide maakondade vahel, et ei tekiks mahajääjaid. Riigikogul peaks tekkima arusaam, et lisaks EL-i pakettidele antavatele hinnangutele peaks toimuma ka sisuline arutelu, kas mõni väljakutse on Euroopa Komisjoni kontekstis üldse sobilik. Tekkida ei tohiks olukorda, kus Elukeskkonna Rahvastikuarengu Selts peaks tundma, et neid lükatakse kõrvale ja jooksutatakse ministriumite vahel.

Kristi Klaas lausus, et rohepoliitika juhtkomisjon loodi Riigikantselei juurde, sest rohepöörde on siiani lõpuni läbi mõtestamata ja kõik mõistavad rohepöoret erinevalt. Ta sõnas, et sellel aastal keskendutakse eelkõige tegevustele, mis jäävad valdkondade vahele ja mis on jäänud teostamata. Ta ütles, et tekkinud on teadmine, et väikese ja keskmise suurusega ettevõtjad ja kohalikud kogukonnad soovivad rohepöörde protsessis ennast ära tunda ja ise panustada. Selleks, et ära kuulata ühiskonnagrupid seoses rohepöördega, kohtutakse väga paljude erinevate valdkondade esindajatega, k.a Organic Estoniaga, KOV-idega ja ministriumitega. Tervikpilti proovitakse struktureerida selliselt, mis aitaks kaasa terve valdkonna arendamisele. Võimalik pole lahendada iga KOV-i spetsiifilisi muresid, kuid lahendus on võimalik leida seoses suurte KOV-idega.

Einar Eiland ütles, et tegeles tervikpildiga 2006. ja 2008. aastal, kui uuringut läbi viidi. Ta sõnas, et üle-eestiline uuring maksab umbes 800 000 eurot. Ta lausus, et kui riik soovis

uuringut teostada, siis ta kontakteerus huvigruppidega, kes aga polnud teadlikud, et uuringut läbi viiakse. Ta ütles, et enne uuringu teostamist tuleks rääkida valdkondlike allorganisatsioonidega.

Peeter Ernits rõhutas, et uuringu teostamiseks vajaminev summa on niivõrd väike ja tal on piinlik, et sellise summa pärast inimest jooksutatakse. Ta kutsus ametnikke üles suhtuma probleemi täie tõsidusega ja kohtuma probleemi algatajaga, et otsida lahendusi.

Einar Eiland sõnas, et on pöördunud erinevate erakondade poole katuserahade temaatikaga seoses, kuid lahendust rahastamisele pole leitud. Ta tegi ettepaneku teemat edaspidi uuesti käsitleda. Ta arvas, et laiemas pildis oleks võimalik teema päevakorda tõsta näiteks kõrgemate riigikaitsekursuste raames, kelle juhendaja on olnud huvitatud teemade laiendamisest.

Andres Metsoja ütles lõpetuseks, et keskkonnakomisjon kuulab lähemal ajal ära Riigikantselei rohepoliitika juhtkomisjoni tegevuskava ülevaate. Ta sõnas, et antud probleemi pole võimalik lahendada katuserahadega ja vajalik oleks süsteemsem lahendus, milles riigieelarve rahalistel vahenditel on oma roll. Ta märkis, et probleemile peaks lähenema strateegiliselt, mitte eraldi KOV-ide põhised.

(allkirjastatud digitaalselt)
Andres Metsoja
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Elise Ernesaks
protokollija